

**Островський І. А., к.е.н., доц/
Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова**

ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА УНІВЕРСИТЕТІВ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА ПРОБЛЕМИ УКРАЇНИ

Вища освіта в умовах глобалізації радикально змінюється. Раніше вона ґрунтувалася на «просвітницькій картині світу», переважно як абсолютна, самодостатня цінність. Зараз вища школа все в більшій мірі оцінюється з позицій одержання «прагматичного знання», що використовують для отримання економічної вигоди в поточному режимі часу. Принципові суспільні зміни останніх років суттєво вплинули на теоретичні дослідження щодо перспектив діяльності вишів.

Попередня індустріальна модель, яка ґрунтувалася на стандартизації освіти та забезпеченні його доступності за рахунок створення мережі установ, які транслюють підготовку кадрів, відходить у минуле.

Зараз триває переосмислення ролі й місця вищої освіти, як у соціальній, так і економічній сферах. При цьому розбіжність факторів формування попиту та пропозиції на ринку висококваліфікованої праці, незбалансованість аксіологічних блоків, що визначають професійний вибір, і наявність лага, пов'язаного з отриманням освіти, об'єктивно приводять до потреби в діючих механізмах, спрямованих на узгодження системи освіти з реальними потребами сучасної економіки.

Для залучення особистих коштів громадян, недержавних коштів, а також фондів і джерел інших недержавних інститутів у сферу вищої освіти багато країн націлені на використання інноваційних моделей розподілу ресурсів із застосуванням різних фінансових і нефінансових інструментів. Наприклад, у Великій Британії є можливість створювати персональні Інтернет-сторінки, покликані акумулювати в одному місці інформацію про досягнення і гранти людини, отримані ним протягом життя (lifelong learning accounts). Дана модель покликана стимулювати індивідуальну прихильність до навчання, вона дозволяє протягом усього життя проводити прогресивну освітню стратегію. В Австралії набирають популярність контракти на людський капітал (human capital contracts), що представляють собою прямі інвестиції в людський капітал: інвестор платить за навчання студента, а той, у свою чергу, зобов'язується після закінчення навчання віддавати інвестору фіксовану частку свого майбутнього заробітку.

Такі контракти більш привабливі для студентів, ніж традиційні студентські позики, оскільки погашення коштів проводиться не за певною ставкою відсотку, а залежить від заробітку студента. Таким чином, студент отримує фінансування обмін на відсоток від свого доходу протягом фіксованого періоду часу. Фактично зарубіжні країни намагаються розширити можливості для студентів, домогосподарств і бізнесу інвестувати в сферу освіти.

Витрати університетів на утримання майнового комплексу і експлуатацію дорогого обладнання, придбаного на попередньому етапі, будуть зростати через зростання тарифів, витрат на ремонт і т.п. У підсумку університети знову опиняться в ситуації хронічного недофінансування, не маючи стабільних джерел покриття фінансового дефіциту.

Брак коштів підштовхує українські виші до наступних сценаріїв розвитку: або виконувати ефективний контракт з професорсько-викладацьким складом, але при цьому під загрозою недофінансування залишається майновий комплекс, його зміст і розвиток; або виконуються зобов'язання щодо утримання майнового комплексу і матеріального забезпечення навчального процесу, але тоді бюджетні асигнування не дозволяють перейти до ефективного контракту викладачів.

Одним з виходів у ситуації, що склалася, може стати зміна політики розподілу фінансових ресурсів у сфері вищої освіти в умовах ринку, що стискається, а саме перегляд пропорції фінансової підтримки державою вишів-лідерів і регіональних вузів на користь останніх. Процес оптимізації буде йти в Україні нерівномірно як в динаміці, так і в територіальному розрізі. В умовах кризи регіональним вузам, які мали сильні позиції в умовах економічного зростання, необхідно буде переглянути свою політику. Зараз вони втрачають контингент студентів-контрактників, а відсутність тісних зв'язків з роботодавцями для працевлаштування випускників не дозволяє їм використовувати сучасний менеджмент з опорою на партнерство. Корисною може виявитися практика, поширена в комерційному секторі (управління ризиками, управління дослідницьким портфоліо і т.п.). Однак зазначені практики необхідно адаптувати до специфіки діяльності та академічних цінностей освітніх організацій. Розширення дохідних джерел фінансування вишів має враховувати зміни структурної динаміки у вищій освіті, які пов'язані з демографічним спадом; змінами правил прийому до закладів вищої освіти; нестабільністю платоспроможного попиту; посиленням конкуренції вузів, зокрема, за ресурси в умовах скорочення державного фінансування.

Пошук балансу інтересів стейкхолдерів у розвитку вищої освіти пов'язаний з глобалізацією, створенням освітніх платформ, які працюють на штучному інтелекті. Це означає перехід до інвестиційної моделі фінансування освіти на основі венчурного капіталу, управління результатами та передачею права розпорядження ресурсами на принципах персоналізації.